

STRUČNI ČLANAK - “FUNKCIONALNA PORODICA - KVALITETNO RODITELJSTVO ”

KJU “Porodično savjetovalište”

mr.sci. Azra Latić, dipl.soc.radnik, porodični psihoterapeut

O porodici

Postoje različite definicije porodice ali profesionalcima u Porodičnom savjetovalištu najbliža je ona kojom se porodica definira kao „zajednica od najmanje tri generacije živih srodnika koji su vezani emocionalnim, psihološkim, historijskom, ekonomskim i zakonskim vezama”. Bez obzira na strukturu i tip porodice u kojoj živimo, promjene načina vezivanja članova, te sve češće kohabitacijske zajednice, za porodicu su uvijek “vezani snovi svakog čovjeka o ljubavi, intimnosti, stabilnosti, sigurnosti i zaštićenosti, ali i strahovi od napuštanja, gubitka i neuspjeha (Milojković, Srna, Mićović, 1997).

Tradicionalna ili moderna porodica

Porodica u Bosni i Hercegovini bila je izrazito patrijarhalna. Ovakvu porodicu prema Kosoviću (1987) karakterizira ekonomska funkcija sa strogom i jasnom podjelom rada u kojoj je najstarija muška osoba bila u izuzetno privilegovanom položaju, dok je žena imala najniži rang što je podrazumijevalo obavljanje najtežih poslova. Položaj žene bio je dodatno otežan brojnim porođajima i činjenicom da je ona bila u ekonomski zavisnom položaju. Mnoštvo promjena dovelo je do smanjenja ekonomske funkcije porodice koja je postala značajna za lično funkcioniranje pojedinca.

Prema Kosoviću (1987) Jakovljević kao najbitnije elemente porodične transformacije ističe:

1. stvaranje nove motivacione baze za sklapanje braka,
2. stvaranje novih pogleda na funkciju braka,
3. proces rušenja muškog autoriteta u porodici,
4. problem polivalentne aktivnosti žene u porodici,
5. proces sužavanja porodice,
6. proces individualizacije članova porodice,
7. veće mogućnosti zadovoljavanja osnovnih emocionalnih potreba izvan porodice,
8. veće seksualne slobode,
9. osipanje porodične organizacije usljed razvoda i samostalnosti djece.

Bosanskohercegovačka porodica nalazi se u procesu tranzicije od tradicionalne ka savremenoj porodici. Otac više nije jedini hranitelj, a zaposlenjem žene proširene su njene primarne uloge supruge, majke i domaćice. Žena je postala značajna nositeljica ekonomske stabilnosti u porodici, što zahtijeva preraspodjelu odgovornosti i obaveza. Mijenjaju se i očekivanja muškarca i žene. Žena želi postići ravnopravnost, a muškarac nastoji zadržati poziciju autoriteta.

U okolnostima slabljenja patrijarhalne strukture porodice došlo je i do promjene načina funkcioniranja porodičnih sistema, smanjenja porodične kohezije i povećanja stepena individualizacije članova, te promjene načina obavljanja roditeljskih uloga. Granice između subsistema roditelja i djece se brišu. Liberalni način odgoja promovira samostalnost i samopouzdanje djeteta, a dovodi do toga da djeca preuzimaju moć u procesu donošenja odluka.

Smanjen broj djece u porodici omogućio je da se stepen ulaganja različitih resursa u djecu poveća, te da najveća preokupacija roditelja postane ulaganje u postizanje uspješnosti djece, dok su poštovanje, solidarnost kao i druge moralne vrijednosti postale manje važne.

Unutarporodične promjene uz promjene na nivou šireg društvenog konteksta, a naročito proces globalizacije, pad „željezne zavjese“, nagli tehnološki razvoj, a naročito pojava interneta dovele su i do značajnih promjena strukture porodice koja se prema Milić i dr.(2010) ogleda u smanjenom procentu sklopljenih brakova i povećanom procentu razvoda. Stopa udanih žena u 50. godini života pala je sa dvije trećine na jednu polovinu. Vrijeme ulaska u brak se odlaže za kasnije godine, pa žene u prosjeku ulaze u brak u 29., a muškarci u 32. godini. Prethodnih godina broj djece rođene u kohabitacijskim zajednicama porastao je na 58%.

Mijenjanje braka i porodice je složeni proces koji se odvija u savremenim populacijama, a teorijski se prema Bobić (2003) svodi na pomak od braka kao institucije ka partnerstvu kao čistom odnosu (Giddens, 1992, Mills, 2000, Milić, 2001). Modernom porodicom se smatra mala porodica u kojoj su kontracepcija i abortus postali način ograničavanja broja rođene djece (Thornton, Philipov, 2009).

Sistemska razumijevanje porodice

U KJU „Porodično savjetovanje preferiramo sistemski pristup u radu sa porodicom koji nam pomaže da razumijemo da je porodica organizirana, trajna, samoobnavljajuća cjelina sa mijenjajućim obrascima ponašanja, te da je ona mnogo više od jednostavnog zbira njenih članova, što znači da promjene u jednom dijelu sistema oblikuju čitav porodični sistem.

Prema Goldner-Vukov, (1988) svaka porodica ima **strukturu**, hijerarhijski je organizirana i omeđena psihološkim **granicama** preko kojih komunicira sa drugim sistemima. Propustljivost porodičnih granica određuje način na koji porodica dopušta promjene. Ove granice mogu biti difuzne (previše otvorene), rigidne (previše zatvorene) i polupropusne. Porodični sistemi koji su omeđeni polupropusnim porodičnim granicama imaju kapacitet da njeguju naslijeđene kulture, a istovremeno su osjetljive i na stečene kulture. One prihvataju promjene koje im omogućavaju razvoj bez ugrožavanja porodičnog identiteta. Ovakve granice obezbjeđuju funkcionalnost porodičnog sistema.

Tokom našeg rada uočili smo da svaka porodica ima specifičan **jezik** kojim se sporazumijeva, odnosno poseban način na koji se odvija verbalna i neverbalna komunikacija.

Porodice njeguju svoje specifične **običaje**. To su konkretne forme kojima se definira način i vrijeme okupljanja porodice, te način održavanja porodičnih veza i izražavanja emocionalne prisutnosti.

Također, porodice imaju svoje **mitove**. To su priče o značajnim članovima porodice koje pomažu u prevazilaženju teških situacija. Ove priče se također prenose i imaju funkciju zadržavanja nepromjenjivosti.

U radu sa porodicama otkrivamo da većina porodica ima iskustva koja čuva kao porodične **tajne**. To su zabranjene teme koje prati osjećanje stida i krivnje, a vezane su za: incest, samoubistvo člana porodice, vanbračno dijete, kriminalne aktivnosti, specifične bolesti itd. Ovakve teme vremenom mogu biti doživljene kao opasnost i kao takve bivaju snažan organizator porodičnog života.

U procesu pružanja podrške porodici uviđamo da sve porodice imaju **pravila** kojima se oblikuje dinamika unutarporodičnih odnosa i način mišljenja pokoljenja. Mišljenja se transgeneracijski prenose i dodatno učvršćuju. Na ovaj način oblikuju se specifične kulturne vrijednosti kojima su određena važna pitanja poput onih ko čini porodicu, vrijeme ulaska u brak, stvaranje potomstva, način odgoja djece i uvjerenja šta se smatra prihvatljivim ponašanjem.

Kao i svaki drugi sistem, porodica nastoji zadržati nepromjenjivost (homeostazu) jer je izlaganje novim, neočekivanim situacijama izvor stresa. Istovremeno, porodica na putu svog razvoja mora ispuniti zadatke koji proizilaze iz određenih razvojnih faza, što samo po sebi predstavlja promjenu.

U radu sa porodicama mi se ne pitamo **zašto** nego **kada** je problem nastao. To nam pomaže da razumijemo da li je problem razvojnog karaktera ili se radi o nerazvojnoj krizi u porodici.

Životni ciklus porodice

Porodica je sistem koji funkcionira kao živi organizam koji raste i razvija se kroz vrijeme. Na tom putu porodica prođe kroz **osam** razvojnih faza koje se određuju prema uzrastu najstarijeg djeteta u porodici. U svakoj fazi porodica mora odgovoriti na određene zadatke i prilagoditi se novim životnim okolnostima. U svakoj tranzicijskoj tački, prelaska iz jedne u drugu razvojnu fazu, preispituje se funkcionalnost porodičnih odnosa iz prethodnog perioda.

Razvojne faze životnog ciklusa porodice su:

1. početna porodica
2. porodica sa sasvim malim djetetom
3. porodica sa predškolskim djetetom
4. porodica sa školskim djetetom
5. porodica sa adolescentom
6. odlazak djece od roditelja
7. postroditeljska porodica
8. ostarjela porodica

Proces ispunjavanja zadataka na koje porodica mora da odgovori praćen je nizom promjena i očekivanih poteškoća kao što su: problemi vezani za preraspodjelu odgovornosti i obaveza u porodici, problemi nedovoljnog uvažavanja različitosti i nemogućnost formiranja porodičnih granica, te konflikti koji prate proces uspostave porodičnih pravila.

U vrijeme kada partneri postaju roditelji javlja se nespremnost za prihvatanje roditeljske uloge, konflikti oko preuzimanja odgovornosti kao i otvorenost granica u odnosu na porodice porijekla. U porodici u kojoj je najstarije dijete krenulo u školu javljaju se poteškoće vezane za učenje i ponašanje djeteta, školska fobija i sl. U pozadini ovih problema najčešće su nerazriješeni roditeljski ili bračni konflikti.

Sve faze nose sa sobom izazove, ali se vrijeme adolescencije najstarijeg djeteta u porodici smatra najburnijim periodom na putu razvoja jedne porodice. Ukoliko porodica nema razvijen kapacitet za promjene suočava se sa problemom konflikta na relaciji adolescent-roditelji. Problemi odložene separacije mladih od roditelja, nesigurnosti i strah od samostalnosti najčešće se javljaju u fazi kada djeca napuštaju porodicu.

Tokom dugog niza godina osnovna preokupacija partnera je odgoj njihove djece. Poteškoće sa kojima se porodica suočava u obavljaju roditeljskih uloga, kao jedne od osnovnih funkcija porodice, pomijera partnerstvo u drugi plan pa se odlaskom djece iz porodice partneri suočavaju sa potrebom ponovnog međusobnog prilagođavanja novonastalim uvjetima života, za koje su karakteristični promjena načina komunikacije i reguliranje bliskosti i distance u odnosu, što često rezultira konfliktima, a nerijetko i razvodom.

Starost doprinosi socijalnoj isključenosti i nastojanju ostarjelih roditelja da probiju granice porodičnog sistema djece što se najčešće prepoznaje u njihovom nastojanju da se uključe u brigu oko unučadi. Ova razvojna faza je najstresnija u životnom ciklusu jedne porodice.

Funkcionalna / disfunkcionalna porodica

Ukoliko porodica ima kapacitet da odgovori zadacima koji proizilaze iz razvojnih faza bez ozbiljnijih problema može se smatrati **funkcionalnom**.

„Funkcionalna porodica ima fleksibilnu strukturnu moć sa podjelom autoriteta, jasnim porodičnim pravilima, jasnim međugeneracijskim granicama i stilom koji podstiče udruživanje. Članovi porodice imaju svoju individualnost i sposobnost da odrede bliskost i distancu, mogu da podnesu neslaganja i neizvjesnost, slobodno i spontano komuniciraju, prihvataju različitosti i osjetljivosti drugih. Humor, nježnost i briga su sastavni dio porodične atmosfere. O konfliktu se govori otvoreno, a problemi se identifikuju i rješavaju.“ (Goldner-Vukov, 1988).

Funkcionalna porodica može da raste i razvija se uprkos poteškoćama na koje nailazi. U funkcionalnim porodicama članovi uvijek traže mogućnost da prošire svoja iskustva, a poteškoće se razumijevaju kao prilike koje omogućavaju rast. U ovakvim porodicama članovi imaju razvijen odnos povjerenja i međusobnog uvažavanja, te zainteresiranosti jednih za druge. Radost i humor su snage zdrave porodice jer smanjuju tenziju u toku komunikacije (Keith-Spiegel, 1972).

Disfunkcionalna porodica „nije u stanju da se prilagodi novonastalim uvjetima života i ne može da se suoči sa stresom bez većih posljedica“ (Pinney i Glipp, prema Goldner-Vukov, 1988). U takvim porodicama postoje krajnosti u načinu povezivanja njenih članova, tako da su granice između članova ili sasvim izbrisane ili su članovi veoma udaljeni jedni od drugih.

Disfunkcionalna porodica je najčešće ili izolirana od spoljašnjeg svijeta, bez jasno formiranog porodičnog identiteta i sa rigidnim pravilima, ili su granice toliko otvorene da se nekritički

prihvata sve što dolazi izvana. U ovakvim porodicama uloge su nedefinirane, pa djeca često preuzimaju odgovornost ili moć koje proizilaze iz uloga roditelja. U disfunkcionalnim porodicama komunikacija je nejasna, konfuzna i kontradiktorna. Poruke se ne slušaju, ne prihvataju i postoji samo minimalna verbalna razmjena uz česte mistifikacije. Ovakve porodice su kontinuirano u krizi koja se ne prepoznaje do trenutka javljanja simptoma kod jednog ili više njenih članova ili trenutka kada porodici prijete raspad. Simptom ima funkciju da zadrži homeostazu i da porodicu „zaštiti“ od promjene.

Disfunkcionalni obrasci (npr. konfliktna partnerska relacija) prisutni na jednom nivou prelijevaju se na nivo (npr. subsistem djece) i postaju dominantni u cijelom porodičnom sistemu. Suočavanje sa krizom i uvid u prisustvo simptoma najbolje je vrijeme za iniciranje promjena u sistem. Očekivani i neočekivani životni događaji predstavljaju izvor stresa koji destabilizira porodicu i dovodi je u stanje patnje, nesigurnosti i straha.

Roditeljstvo - osnovna funkcija porodice

Na motivaciju za roditeljstvo, odnosno potrebu, želju i odluku za dobivanje djece, utječu biološki, psihološki i socijalni faktori. Lacković-Grgin i Vitez (1997) navode da su identificirani faktori motivacije za donošenje odluke da se postane roditelj: potvrđivanje selfa, produženje porodične loze, očuvanje stabilnosti braka i patriotizam.

Doživljaj roditeljstva ovisi o spolu, dobi roditelja i djece, kvaliteti partnerskih odnosa, sposobnosti dobre organizacije porodice, te društvenoj atmosferi i vremenu u kojem se djeca odgajaju, što potvrđuju i rezultati istraživanja (Cox, Paley, Burchinal, Payne, 1999).

Najvažnija funkcija porodice je njega potomaka, a pretpostavka za adekvatno obavljanje roditeljskih uloga je trajna partnerska relacija. Prema Lacković-Grgin (2010) roditeljsko ponašanje ovisi o načinu na koji roditelji percipiraju svoju ulogu. Adaptacija na roditeljske uloge i odgovornost koja iz njih proizilazi je izuzetno stresna. Ovaj proces praćen je nerazumijevanjem i različitim dilemama partnera, koji su uzrokovani nedostatkom sna, povećanjem obaveza u domaćinstvu, umorom i nezadovoljstvom.

Adekvatnim obavljanjem roditeljskih uloga obezbjeđuje se formiranje ličnosti svakog pojedinca, dok neadekvatno roditeljstvo ostavlja dugoročne i nesagledive posljedice po pojedinca i način funkcioniranja porodice u društvenoj zajednici. Ukoliko izostane međusobno razumijevanje i podrška roditeljskog para, ako roditelji nemaju kapacitet za postizanje dogovora o načinu realiziranja roditeljskih uloga i nemaju razvijene vještine razrješavanja konfliktnih situacija, to će značajno odrediti način realizacije roditeljskih uloga i oblikovati atmosferu u kojoj djeca stiču prva iskustva o značajnim aspektima porodičnog života.

Koliko god se trudili da dijete ne vidi i ne čuje rasprave roditelja, ono uvijek osjeti njihovo nezadovoljstvo, tugu, razočarenje i nesretnost, što dovodi do prelijevanja problema sa nivoa partnerstva na cijeli porodični sistem.

Kvalitet odnosa u porodici i adekvatno ponašanje roditelja su najznačajniji faktori koji utječu na formiranje ličnih osobina i razvoj potencijala djece. „Cjelovita porodica i njeni emocionalno i socijalno bliski odnosi pomažu razvoju djeteta, njegovom zadovoljstvu i samopouzdanju, te povjerenju prema okolini, dok čak i najmanje narušena povezanost predstavlja ozbiljne probleme u pozitivno odgojnom djelovanju porodice“ (Previšić, 2003).

Prema Ferić (2002) **faktori rizika** koji dovode do poremećaja u ponašanju djeteta su: konflikti u porodici, nasilje u porodici, česte stresne situacije, nedosljednost u uspostavi discipline djeteta, nerealna očekivanja roditelja, nedostatak podrške, te socijalna izolacija porodice.

Zaštitni faktori koji potiču adekvatan rast i razvoj djece su: podržavajuća porodična atmosfera, osjećaj bliskosti i topline, jasno definirane porodične uloge, funkcionalni odnosi roditeljskog para, sposobnost prihvatanja promjena, adekvatno provedeno zajedničko vrijeme, otvorena i jasna komunikacija, optimalan socioekonomski status porodice, te mreža podrške kao i lične osobine članova porodice.

Najveći izazov za roditeljstvo i test funkcionalnosti porodičnih odnosa je vrijeme adolescencije djeteta u porodici.

Adolescencija je razvojni proces kojeg prate brojne psihofizičke promjene mlade osobe, a koje karakterizira potreba za većim stepenom samostalnosti i prihvatanja novih vrijednosti adolescenta izvan porodice pri čemu se testiraju granice porodičnog sistema i autoritet roditelja. U vrijeme adolescencije javlja se pobuna protiv roditelja kojom adolescenti razvijaju vlastiti identitet što može postati problem, a najčešće je nastavak ranijih emocionalnih i razvojnih poteškoća koje nisu adekvatno rješavane.

Možemo zaključiti da je roditeljstvo veoma odgovoran i kompleksan zadatak, te da ne postoji idealan roditelj koji je u svakom trenutku obavljao svoju ulogu dosljedno i fokusirano na dijete. Stoga je važno istaći da se roditeljske kompetencije trebaju kontinuirano razvijati, jer znanja o načinu obavljanja roditeljskih uloga, koja smo stekli u porodicama porijekla, nisu dovoljna za njihovu realizaciju u vremenu intenzivnih društvenih i unutarporodičnih promjena.

Iskustva rada sa roditeljima u Porodičnom savjetovalištu

Tokom našeg rada uočili smo da roditelji adolescenata teško podnose njihovu potrebu za samostalnošću i nastojanje da relativiziraju autoritet roditelja. U ovakvim okolnostima dolazi do razočarenja roditelja ili smanjenog zadovoljstva u obavljanju roditeljskih uloga, a prema Keresteš, (2001) i do pojačavanja kontrole, kao metode odgoja naročito prema dječacima. Također, prema Peterson i Hann, (1999) kod adolescenata delinkventnoga ponašanja, majke i očevi počinju praktimirati odbacivanje ili se ponašaju neprijateljski, što prema našem iskustvu produbljuje unutarporodične konflikte.

Aktivnosti primarne prevencije koje se realiziraju u Porodičnom savjetovalištu usmjerene su na rad sa mladima, njihovim roditeljima i profesionalcima koji rade sa ovom ciljnom skupinom. Radionice za mlade imaju za cilj kreiranje identiteta, formiranje stavova o sebi i drugima, jačanje samopouzdanja, razvijanje socijalnih vještina, te prevazilaženje poteškoća koje su vezane za ovu razvojnu fazu.

Cilj rada sa roditeljima adolescenata je jačanje roditeljskih kompetencija, povećanje fleksibilnosti roditelja u odnosu na potrebe adolescenata za individualnosti, a istovremeno i zadržavanje autoriteta i dosljednosti u odgoju, te razvijanje jakog roditeljskog saveza uz sposobnost (re)definiranja porodičnih pravila.

Treninzi za nastavnike i članove pedagoško-psiholoških službi usmjereni su na prepoznavanje razvojnih kriza i adekvatno praćenje i pružanje podrške učenicima, njihovim roditeljima i nastavnom osoblju.

Savjetodavno-terapeutski rad je strukturiran proces usmjeren na promjenu interakcija porodičnog sistema u cilju otklanjanja problema koji ograničavaju funkcioniranje porodice. Tokom terapijskog procesa savjetnici-terapeuti se pridružuju porodici nastojeći razumjeti porodične uloge, strukturu, vrijednosti koje porodica njeguje, otvorenost porodičnih granica, način međusobne komunikacije i međusobna očekivanja članova porodice. Iz pozicije zainteresiranosti za korisnika i problem koji plasira, nastojimo razumjeti specifične obrasce porodičnog funkcioniranja koji su oblikovani međusobnim odnosima.

Bez obzira na vrstu usluga koje pružamo porodici cilj našeg rada je uvijek promjena načina funkcioniranja porodičnog sistema, načina na koji korisnik doživljava sebe i vlastite životne okolnosti, jačanje postojećih porodičnih snaga i razvijanje vještina koje doprinose funkcionalnosti unutarporodičnih odnosa korisnika. U KJU „Porodično savjetovalište“ na godišnjem nivou više od 2000 korisnika biva obuhvaćeno nekom od naših usluga.

Naše iskustvo rada sa porodicama ukazuje na sljedeće:

- unutar porodice su se promijenile uloge i hijerarhijska organizacija, što je dovelo i do problema autoriteta;
- neadekvatna emocionalna povezanost majke sa djetetom tokom perioda odrastanja dovodi do nesigurnosti djeteta;
- popustljiv odgoj stvara razmaženu djecu koja u adolescentnom dobu razvijaju asocijalno ponašanje;
- prezaštićujućim odgojem se djeci šalje poruka da je vanjski svijet opasno mjesto što dovodi do nesigurnosti;
- strog odgoj djece dovodi do toga da djeca razviju osjećaj odgovornosti, ali u odrasloj dobi postaju anksiozna i veoma često korisnici savjetodavno-terapeutskih usluga.

Uočili smo također da je:

- u porodici ali i društvenom kontekstu došlo do promjene sistema vrijednost usljed utjecaja medija i interneta kojima su porodice izložene,
- postizanje „uspješnosti“ je postao imperativ, bez obzira na način na koji se postiže,
- sticanje materijalnih dobara i hiperpotrošnja postali su način života koji dovodi do razvijanja nove ovisnosti koja se prepoznaje kao poremećaj kupovanja-konzumerizam.

Kroz reklame i kampanje s prikazima „sretne“ porodice mediji nameću sistem vrijednosti i pravila kojima se definira: šta jedna porodica treba posjedovati, kako izgledati, kuda putovati itd. Ove promjene dovele su i do promjene načina na koji porodica provodi slobodno vrijeme, te do otuđenosti i loše komunikacije između roditelja i djece. Roditelji su manje uključeni u odgoj djece, a nedostatak uključenosti u život djece kompenziraju kupovinom, što je postala odlika savremenog odgoja.

Roditeljstvo i razvod braka

Disfunkcionalno partnerstvo bitno oblikuje način realizacije roditeljskih uloga. Prema Emery, (1999) djeca su posebno osjetljiva na svjesno potisnuto neprijateljstvo roditeljskog para, a razvod doživljavaju kao traumatsko iskustvo, teže nego gubitak roditelja zbog smrti.

Rezultati istraživanja ukazuju na to da djeca koja su izložena iskustvu razvoda braka roditelja pokazuju emocionalne i ponašajne reakcije u periodu nakon razvoda braka roditelja, te regresiju na ranije razvojne faze, anksioznost i depresivnost, te iritabilnost i otpor, kao i agresivnost i probleme u socijalnim odnosima i smanjeno školsko postignuće. Navedeni simptomi se mogu održati i dvije godine nakon razvoda (Hetherington EM, Stenley_Hagan M, 1989). U svakoj hronološkoj dobi djeca su osjetljiva na razvod roditelja, a njihova reakcija je adekvatna razvojnoj fazi u kojoj se nalaze.

Naše iskustvo rada sa partnerima i porodicama u toku razvoda braka potvrđuju činjenicu da je razvod braka bolan proces koji se tiče i roditelja i njihove djece, te da djeca osjećaju konflikt lojalnosti. Stručnjaci ali i osobe koje u razvodu braka vide rješenje nagomilanih partnerskih i porodičnih problema, često postavljaju pitanje kada je pravo vrijeme za razvod? Naše iskustvo potvrđuje činjenicu da je od pravog vremena za razvod značajniji način na koji partneri razrješavaju konflikte i način na koji tretiraju jedni druge tokom ovog bolnog procesa.

Kao i u drugim kriznim situacijama i unutarporodičnim problemima u fazi razvoda braka izuzetno ljekovito dejstvo mogu imati usluge različitih savjetovališta ili sličnih servisa. Njihove intervencije mogu imati za cilj olakšavanje komunikacije, pomoć djeci u procesu tranzicije, jačanje socijalne mreže, aktivnosti rješavanja i reduciranja konflikata, te podrška roditeljima u obavljanju roditeljskih uloga.

Umjesto zaključka

Za uspostavljanje funkcionalnih odnosa u porodici najodgovorniji su roditelji, a funkcionalno partnerstvo je ključ dobrog roditeljstva. Jedino jak roditeljski savez i usaglašeni odgojni stilovi mogu obezbijediti preduvjete za kvalitetno roditeljstvo.

Iako je roditeljstvo zahtjevna, kompleksna i veoma odgovorna uloga od koje ovisi budućnost djeteta ipak treba naglasiti da je zadovoljstvo koje proizilazi iz adekvatno realizirane roditeljske uloge nemjerljivo što potvrđuju rezultati istraživanja (Nelson i sur. 2013) koja govore u prilog činjenici da se u prosjeku roditelji svakodnevno osjećaju bolje od osoba koje nisu ostvarene u ovoj ulozi, te da roditelji nalaze mnogo više zadovoljstva u brizi o svojoj djeci, nego u ostalim aktivnostima.

„Roditeljstvo je putovanje koje će trajati do kraja našeg života. Na svakoj stanici tog puta naići ćemo na prepreke, zamke, iskušenja. Želja da u svemu zaštitimo dijete samo je jedan od izazova. A kako bi na tom putu imali što više radosti, ispunjenja i obostranog zadovoljstva, uvijek trebamo imati na umu krajnje odredište: svoje odraslo dijete“(Jelena Holcer).

LITERATURA:

1. Brajša-Žganec, A. (2002), **Roditeljske metaemocije i socijalno-emocionalni razvoj djece**, Doktorska disertacija, Zagreb.
2. Bobić, M. (2003), **Prekomponovanje braka, partnerstva i porodice u savremenim društvima**, Pregledni članak, Beograd.
3. Cowan CP, Cowan PA. (1992), **When partners become parents: The big life change for couples**, Basicbooks, New York.
4. Cox MJ, Paley B, Burchinal M, Payne CC. (1999), **Marital perceptions and interactions across the transition to parenthood**, Journal of Marriage and the Family. ;61:611–625.
5. Ekermen, V.N. (1987), **Psihodinamika porodičnog života**, NIO „Pobjeda“, Titograd.
6. Emery, R.(1999), **Marriage, Divorce, and Children s Adjustment**, doi: 10.4135/9781452220574.
7. Ferić, M. (2002b), **Komunikacija u obitelji kao čimbenik zaštite i rizika za razvoj poremećaja u ponašanju adolescenata**, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta Zagreb, Magistarski rad.
8. Goldner-Vukov, M. (1988), **Porodica u krizi**, Medicinska knjiga, Beograd-Zagreb.
9. Giddens, A. (1992), **The Transformation of Intimacy (Sexuality, Love & Eroticism in Modern Societies)**, (Stanford University Press).
10. Hetherington, E. M., Stanley-Hagan, M., and Anderson, E. R. (1989), **Marital transitions: A child's perspective**. *Am. Psychol.* 44: 303–312.
11. Holcer, J. (2009), **Uspešan roditelj uspešno dete**, Enco Book, Beograd.
12. Keith-Spiegel, P. (1972), **Early conceptions of humor: Varieties and issues**. In J. H. Goldstein & P. E. McGhee (Eds.).
13. Keresteš, G. (2001.), **Roditeljsko ponašanje i obiteljska klima u obiteljima samohranih majki**. Društvena istraživanja, 10 (4-5), 903-925.
14. Kosović, D. (1987), **Stres**, Univerzitetaska riječ, Nikšić.
15. Lacković-Grgin, K. i Vitez, S. (1997.), **Predikcija Rabinovih kategorija motivacije za roditeljstvo**. Radovi, FPSP, 36 (13): 43-62.
16. Lacković-Grgin, K. (2010), **Doživljaj i praksa roditeljstva u različitim životnim razdobljima**, Pregledni rad, Zadar.
17. Milić, A. (2001), **Sociologija porodice**, Čigoja štampa, Beograd.
18. Milić, A., Tomanović, S., Ljubičić, M., Sekulić, N., Bobić, N., Miletić-Stepanović, V., Stanojević, D.(2010), **„Vreme porodica“- sociološka studija o porodičnoj transformaciji u savrmenoj Srbiji**, Beograd.
19. Milojković, M., Srna, J., Mićović, R., (1997), **Porodična terapija**, Beograd.

20. Mills, M. (2000), **The Transformation of the Partnerships: Canada, the Netherlands and the Russian Federation in the Age of Modernity**, Thela Thesis, Amsterdam.
21. Nelson, S. K., Kushlev, K., English, T., Dunn, E. W., & Lyubomirsky, S. (2013), **In defense of parenthood: Children are associated with more joy than misery**, *Psychological Science*, 24, 3–10. doi:10.1177/0956797612447798.
22. Nikolić, S. (1996), **Osnove obiteljske terapije**, Medicinska naklada, Zagreb.
23. Peterson, G. W., & Hann, D. (1999), **Socializing children and parents in families**, *Handbook of marriage and the family* (pp. 327–370), Plenum Press, New York.
24. Previšić, V. (2003), **Obitelj kao odgojno-socijalna zajednica**, Nacionalna obiteljska politika, 191-204. Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, Zagreb.
25. Thornton, A., Philipov D., (2009), **Sweeping Changes in Marriage, Cohabitation, and Childbearing in Central and Eastern Europe: New Insights from the Developmental Idealism Framework**, *European Journal of Population*.